

ІНТЕРВ'Ю-ПОРТРЕТ

Ми продовжуємо серію інтерв'ю з нашими сучасниками – провідними науковцями в галузі педагогіки, зокрема методики навчання іноземних мов.

Методика навчання іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти – бесіда кандидата пед. наук, доцента О. П. Дацків з доктором пед. наук, професором, професором кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка І. П. Задорожною.

Шановна Ірино Павлівно, ми раді вітати Вас на сторінках Вісника і мати змогу дізнатися Вашу думку щодо сучасних напрямів розвитку методики навчання іноземних мов і культур.

Коли у Вас виникло захоплення іноземними мовами?

Англійська мова – моє захоплення ще з учнівських років. Я навчалась у спеціалізованій середній школі з поглибленим вивченням цієї мови. Нашими вчителями були справжні професіонали. У старших класах ми мали 9 уроків англійською щотижня, на деяких заняттях використовувалися інтенсивні методи навчання. Коли у старших класах постало питання вибору професії, і я робила вибір одного з двох шляхів – медицина чи іноземні мови – я таки надала перевагу іноземним мовам, хоча батьки у мене – медики. Я і дотепер обожаю англійську мову – люблю читати, слухати англійською і зовсім від цього не втомлююсь.

Кілька років тому вирішила трішки відновити знання та розвинути певні вміння з німецької мови, оскільки розумію, що в сучасному багатомовному світі потрібно володіти кількома іноземними мовами. Разом із моїми колегами відвідувала заняття з німецької мови для викладачів у ТНПУ імені Володимира Гнатюка.

Чи використовуєте іноземні мови на дозвіллі?

Безперечно. Англійська мова для мене пов'язана не лише з роботою, але і з дозвіллям – книгами, фільмами, музикою, подорожами. Ще люблю дивитись фільми польською, особливо коли планується робоча чи туристична поїздка в Польщу, під час якої потрібно буде спілкуватись польською мовою. Я завжди наголошую студентам на необхідності вивчати кілька іноземних мов для того, щоб бути конкурентоспроможними на сучасному ринку праці – тим більше, що зараз для цього великі можливості.

Чому Ви обрали саме методику навчання іноземних мов і культур як напрям своєї професійної діяльності?

Моя кандидатська дисертація була виконана зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти і стосувалась методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії. Оскільки на той час я викладала на факультеті іноземних мов, я зрозуміла, що мене дуже цікавить методика навчання іноземних мов, і я хочу продовжувати дослідження за фахом. Тому докторську дисертацію захищала зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови, та захоплення методикою не втратила і донині. Галузь розвивається надзвичайно швидкими темпами, постійно з'являються нові напрацювання, засоби, а з ними й нові виклики.

Цікавлюся методикою навчання іноземних мов людей різних вікових категорій. Можливо, тому й відгукнулась у свій час на пропозицію М. О. Кучми, якої, на жаль, вже немає з нами, написати разом підручники з англійської мови як другої іноземної для загальноосвітніх навчальних закладів (10 та 11 класи). Ці підручники були схвалені МОН та обрані вчителями для використання.

Який напрям методики навчання іноземних мов є найбільш актуальним для вас на цей час?

Зараз у межах реалізації проєкту Еразмус+ КА2: *Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine's Multilingual Education and European Integration / MultiEd* зосереджую увагу на методиці предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL (Content and Language Integrated Learning). Разом із партнерами по проєкту працюю над розробкою електронного курсу з методики CLIL для учителів України.

Кого Ви вважаєте своїми вчителями?

Мені дуже щастило на вчителів. З пошаною згадую шкільних наставників, викладачів вищої школи. Вдячна науковому керівнику моєї кандидатської дисертації, доктору педагогічних наук, професору, академіку Н. Г. Ничкало. Величезна подяка науковому консультанту моєї докторської дисертації доктору педагогічних наук, професору С. Ю. Ніколаєвій, яка повірила в мене, коли я прийшла у методику навчання іноземних мов з іншої спеціальності, і дуже мудро й толерантно допомагала збагнути тонкощі методичної науки. Багато знань і натхнення черпала також в О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско та інших корифеїв нашої галузі.

Які, на Вашу думку, основні виклики і тенденції розвитку вітчизняної іншомовної освіти?

Значення іноземних мов для сучасного суспільства та для успішної реалізації фахівців у професійній сфері є беззаперечним, а тому вітчизняна іншомовна освіта потребує значної уваги. Серед основних викликів, на мій погляд, – забезпечення її системності, послідовності та наступності. Ще у 2016 році в одній із своїх статей доктор педагогічних наук, професор С. Ю. Ніколаєва обґрунтувала необхідність розроблення вітчизняної концепції міжкультурної іншомовної освіти в різних типах закладів освіти, яка б передбачала наступність кожного етапу, окреслювала основні напрями розвитку іншомовної освіти, конкретизувала очікувані результати, визначала методологічне підґрунтя процесу формування і розвитку особистості, здатної до реалізації міжкультурної комунікації. Як на мене, така системність є вкрай необхідною для вітчизняної мовної освіти і не суперечить автономії закладів, свободі вчителів і викладачів у освітньому процесі, а лише передбачає створення орієнтирів, спрямування системи іншомовної освіти.

Значною проблемою для закладів вищої освіти є різний рівень володіння іноземною мовою першокурсниками. Навіть на тих спеціальностях, де вступники мають скласти зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО) з іноземної мови, рівень іншомовної підготовки студентів на першому курсі може бути доволі різним, що зумовлює необхідність диференціації та індивідуалізації навчання з метою забезпечення, з одного боку, можливості слабших студентів досягти необхідного рівня володіння іноземною мовою, а, з іншого, умов для належного розвитку іншомовних навичок та вмінь сильнішими студентами.

Істотною проблемою для нефілологічних спеціальностей у педагогічних закладах вищої освіти є зазвичай доволі обмежений обсяг аудиторних годин, відведених на іншомовну підготовку студентів. Виникає певне протиріччя: першокурсники не завжди демонструють необхідний рівень володіння іноземною мовою, аудиторних годин небагато, але очікування від результатів навчання доволі високі. У методичному аспекті шляхом вирішення цієї проблеми є застосування ефективних методик, які здатні дещо інтенсифікувати процес навчання, мотивувати студентів до самонавчання, а також оптимізація організації позааудиторної самостійної роботи. Роль методики навчання іноземних мов як науки при цьому беззаперечна, як і безумовна роль викладача, на якого зараз покладено багато завдань. Тому важливою проблемою вважаю також належну оцінку праці вчителів закладів середньої освіти і викладачів у закладах вищої освіти.

Ваша докторська дисертація була присвячена організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетентністю. Як, на вашу думку, найдоцільніше організувати самостійну роботу здобувачів вищої освіти?

Так, робота виконувалася на тему організації самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови. Власне, у процесі дослідження було виявлено, що позааудиторна самостійна робота є основою освітнього процесу, оскільки, за умови методично грамотної організації, здатна забезпечити формування готовності студентів до навчання впродовж життя. Коректно організована самостійна робота мотивує, сприяє реалізації особистісного потенціалу студентів, зокрема мовних особистостей, забезпечує набуття ними ефективного досвіду самостійної діяльності з оволодіння відповідними компетентностями шляхом залучення ефективних методів, технологій, організаційних форм і засобів, надає можливості вибору індивідуальної траєкторії навчання, а також сприяє поступовому розвитку автономії майбутніх учителів. Самостійна робота повинна бути системною, послідовною, логічно поєднаною з аудиторною роботою.

Ефективність самостійної роботи, як і навчання загалом, значною мірою залежить від рівня автономії студентів, тобто їх здатності приймати самостійні рішення під час вивчення іноземної мови (від постановки індивідуальних цілей, врахування умов діяльності, програмування дій до аналізу результатів навчання та корекції дій за необхідності) і нести відповідальність за їх виконання та результат. Дуже важливо, щоб розвиток автономії починався ще в школі та цілеспрямовано продовжувався під час навчання у закладах вищої освіти.

У процесі дослідження я вивчала, як організувати самостійну роботу студентів з оволодіння ними компонентами англійської комунікативної компетентності залежно від рівня їхньої автономії на кожному курсі (результати експерименту засвідчили, що рівень автономії студентів з кожним роком зростає). Зараз цікаво було б дослідити, як ефективніше здійснювати вплив на розвиток автономії майбутніх учителів іноземних мов, адже лише автономний учитель може виховувати автономію в своїх учнів.

Яких змін, на Вашу думку, зазнає підготовка майбутнього вчителя іноземної мови в сучасних умовах?

Зараз в Україні спостерігається активне оновлення освітніх програм, реалізується більш практичний підхід до відбору освітніх компонентів та їх змісту із залученням внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів. Розробники намагаються віднайти ту родзинку з урахуванням специфіки галузі та потреб регіону, яка б забезпечувала унікальність пропонованих ними програм для забезпечення їх популярності серед абітурієнтів. Як на мене, ці зміни позитивні.

У нашій країні продовжується виконання різних проектів, зокрема із залученням зарубіжних організацій – партнерів, спрямованих на покращення змісту освіти та якості викладання. З власного досвіду можу засвідчити, що участь у проектах зазвичай сприяє подальшому вдосконаленню освітнього процесу, розширенню можливостей для співпраці. До прикладу, разом із моїми колегами з кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови продовжуємо роботу над реалізацією проекту “Шкільний учитель нового покоління”, започаткованого МОН України та Британською Радою. У проекті брали участь представники 14 університетів України. У результаті ми готуємо майбутніх учителів англійської мови за Програмою підготовки, яка передбачає вивчення курсу методики англійською мовою впродовж другого, третього та четвертого курсів (всього – 23 кредити ЄКТС), що супроводжується систематичним спостереженням за роботою вчителя впродовж другого року, асистуванням учителю під час третього року навчання та самостійним викладанням протягом четвертого року. Цікаво, що в курсі не передбачено лекцій, навчання на практичних заняттях має проблемно-пошуковий характер. Мої спостереження та відгуки студентів, колег, учителів свідчать про високу ефективність такого підходу як у плані формування методичної, так і англійської комунікативної компетентностей студентів.

З метою вдосконалення освітніх програм разом із колегами з кафедри беру участь в проекті Еразмус+ KA2: *Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way*

to Ukraine's Multilingual Education and European Integration / MultiEd, до якого залучені Тартуський університет (Естонія), Гейдельберзький педагогічний університет (Німеччина), Астонський університет (Велика Британія), а також низка вітчизняних закладів вищої освіти. Консультуючись із європейськими партнерами, розробляємо силабуси та навчально-методичне забезпечення нових дисциплін, оновлюємо зміст існуючих. У результаті в освітньо-професійну програму підготовки бакалаврів (014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) буде введено 3 нових дисципліни, силабуси яких схвалені європейськими партнерами, та оновлено 10 дисциплін. У магістратурі (014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська)) та 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська) буде введено 3 нових освітніх компоненти, оновлено – 4. У програму підготовки докторів філософії планується введення двох нових дисциплін.

Вважаю, що така співпраця є дуже корисною. Основне – ефективно використати європейський досвід, зберігши при цьому вітчизняні здобутки.

Пандемія, яка змусила багатьох освітян працювати в дистанційному режимі, з одного боку, обмежила, а з іншого – значно розширила можливості для спілкування, навчання. Активно впроваджуються нові методики, оновлюється зміст навчання. Мені здається, зміни у системі освіти зараз відбуваються швидше, ніж кілька років тому.

Важливо, що студенти мають змогу обирати навчальні дисципліни, перелік яких постійно розширюється, оновлюється і вдосконалюється.

Працювати у закладах освіти – це означає навчатись впродовж усього життя, бути готовим до змін, відкритим до інновацій. Ми повинні підготувати таких вчителів і викладачів, які здатні швидко й ефективно навчатися, реагувати на зміни.

На жаль, проблем у сучасній вищій освіті загалом ще багато. Разом із тим, вона доволі ефективна і, як на мене, значною мірою забезпечується ентузіастами, які працюють у цій сфері. Попри численні критичні зауваження, які часто досить справедливо лунають, я зустрічаюся із багатьма викладачами з різних куточків України, закоханими в свою справу, які відповідально і творчо працюють, прагнуть підвищувати власний фаховий рівень.

Яких змін, на Вашу думку, потребує на сучасному етапі педагогічна практика як найважливіша складова професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови?

Думаю, програми практик повинні бути більш продуманими, більш узгодженими з програмами з педагогіки, методики навчання іноземних мов. Дуже важливою при цьому є роль шкільного вчителя. Вважаю, що доречно було б розробити механізми заохочення вчителів, залучених до педагогічної практики студентів.

Ви активно працюєте з аспірантами. Які напрями досліджень обирають молоді науковці зараз?

Так, маю приємність працювати з аспірантами, які обрали дослідження в галузі методики навчання іноземних мов, викладаю в аспірантурі. Наразі цей напрям залишається доволі популярним серед молодих науковців. Тематика досліджень зумовлюється насамперед їхніми науковими та професійними інтересами. Зокрема, серед досліджень, якими я мала честь керувати, є роботи з проблем формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності майбутніх учителів, студентів нелінгвістичних спеціальностей, навчання англійської мови після німецької. З 2014 року я є головою спеціалізованої вченої ради К 58.053.05, у якій можуть захищати свої дослідження аспіранти зі спеціальностей 13.00.02 – теорія та методика навчання: германські мови, 13.00.02 – теорія та методика навчання: українська мова. З 2020 року ми розпочали захисти докторів філософії у разових спеціалізованих вчених радах. Аналізуючи тематику робіт загалом, можу сказати, що помітний інтерес дослідників до проблем інтегрованого формування компетентностей, а також, певною мірою, до питань історії розвитку методики навчання іноземних мов.

Якими є Ваші найближчі наукові плани?

Маю намір і надалі досліджувати різні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності, а також зосередити увагу на змішаному навчанні, яке, на мою думку, відіграватиме важливу роль у майбутньому. Планую випуск монографії, підручників. Сподіваюсь, все заплановане зможу здійснити в найближчому майбутньому.

Як учасник Програми підтримки адміністрування університетів (University Administration Support Program), яка координується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), що б Ви порадили науковцям, які мають бажання взяти участь у міжнародних програмах?

За цією Програмою у вересні-листопаді 2014 року я пройшла стажування у державному університеті Монтклер (США). Програма передбачає співпрацю адміністраторів університету середньої та старшої ланки з колегами з поважних американських державних університетів, заради створення тематичного дослідження в конкретній галузі управління університетом і реалізації стійких реформ у своїх установах. Крім того, під час стажування я відвідала такі відомі на весь світ заклади, як Гарвардський університет, Массачусетський технологічний інститут, Колумбійський університет (м. Нью-Йорк). Крім значного наукового та освітнього збагачення, стажування дало змогу зануритись і в американську культуру. Це неймовірно відчуття, коли приходиш у Національну галерею мистецтв у Вашингтоні, споглядаєш виставлені полотна всесвітньо відомих митців і в деяких залах спостерігаєш за групами школярів, які сидять і зосереджено щось малюють. Вважаю, що це неоціненний досвід, який дав мені змогу розширити горизонти, оцінити власні можливості, втілити мрії.

Моя основна порада науковцям – брати активну участь у програмах. Пандемія завершиться, і, мені видається, після неї світ стане ще мобільнішим. Отож найголовніше – це мотивація, бажання вдосконалюватись. Крім того, інколи потрібна неабияка наполегливість. Перший раз, коли я подала заявку на програму, я не пройшла відбір. Зате наступного разу мені пощастило. І, звісно, потрібно зосереджуватись на тому, що подобається.

Чи вистачає у Вас часу на сім'ю?

Часу залишається насправді небагато, хоча постійно намагаюсь збалансувати роботу і піклування про близьких. Мабуть, не завжди виходить.

Ви любите природу?

Дуже люблю. І, мені здається, що з кожним роком все більше і більше. Раніше могла не помічати, які красиві квіти чи як зазеленіли дерева в парку. А тепер щиро цим захоплююсь. Дуже люблю Карпати, особливо, коли на схилах гір бувають трави. Однак ідеальним поєднанням для мене є море і гори.

Чим Ви займаєтесь у вільний час?

Люблю готувати – коли є натхнення і час. Страшенно люблю читати, причому інтереси, як і жанри, дуже різноманітні. Ще обожнюю прогулянки, щовечора намагаюсь вийти на прогулянку з собакою.

Які принципи Ви сповідуєте у своєму житті?

У будь-якій ситуації потрібно залишатись людиною.

Що б Ви порадили і побажали тим, хто тільки розпочинає свою науково-дослідницьку діяльність у галузі методики навчання іноземних мов?

Оберіть той напрям, ту тематику, яка вам справді близька і подобається. Будьте наполегливими, працьовитими, організованими – і ви неодмінно отримаєте той результат, якого прагнете.

Дякуємо Вам за розмову. Сподіваємось на подальші зустрічі та Ваші нові публікації на сторінках Вісника!

ДОСЬЄ

Задорожна Ірина Павлівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ТНПУ).

У 2002 році захистила кандидатську дисертацію на тему “Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії” в аспірантурі ТНПУ. У 2007-2010 роках навчалася в докторантурі Київського національного лінгвістичного університету. У грудні 2012 року захистила докторську дисертацію на тему “Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англійською мовною комунікативною компетенцією” (спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)) у Київському національному лінгвістичному університеті. У 2014 році отримала вчене звання професора.

Під керівництвом І. П. Задорожної захищено 9 кандидатських дисертацій зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови). Ірина Павлівна є головою спеціалізованої вченої ради К 58.053.05 для захисту кандидатських дисертацій зі спеціальностей 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови), 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова) у ТНПУ, членом спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у ТНПУ. З 2014 року по 2019 рік була членом спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 у Київському національному лінгвістичному університеті.

Автор понад 100 праць у галузі методики навчання іноземних мов. Співавтор підручників (разом із М. О. Кучмою) з англійської мови як другої іноземної (10 клас, 11 клас), автор і керівник колективу авторів навчально-методичних посібників для закладів вищої освіти.

Член редакційних колегій трьох наукових фахових видань: журналу “Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія”, журналу “Іноземні мови”, журналу “Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка”.

Здійснює керівництво аспірантами та докторантами.

Учасник *Програми підтримки адміністрування університетів (University Administration Support Program)*, яка координується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у 2014 році. У вересні-листопаді 2014 року пройшла стажування в університеті Монклер (США) та взяла участь у семінарі з питань менеджменту у вищій освіті університету Джорджа Мейсона (США).

Учасник проекту “Україна – Польща: міжкультурний діалог у контексті професійного розвитку молоді” (23-29 вересня 2018 рік, Вища лінгвістична школа, м. Ченстохова, Республіка Польща).

Учасник проекту Еразмус+: СВНЕ (Розвиток потенціалу вищої освіти) “Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine’s Multilingual Education and European Integration (610427-EPP-1-2019-EE-EPPKA2-SVNE-JP)” (2019 – 2022).

Сфера наукових інтересів – сучасні технології навчання іноземних мов, самостійна робота студентів закладів вищої освіти, навчальна автономія, психолінгвістика.

Нагороджена Грамотами Тернопільської обласної державної адміністрації, Національної академії педагогічних наук України (2015), Грамотою Верховної Ради України (2019), Грамотою МОН України (2020), медаллю “К. Д. Ушинський” (2020).